Թ. ՏԱՐԻ 2389 — ԹՈՒԱԿԱՆ ՀԱՅՈՑ 4 ԱՐԱՑ 4384 — 11 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1892 — 22 ՃԵՄԱԶԻԻ ԱԽԸՐ 1309 — ՇԱԲԱԹ

40 ՓԱՐԱ

ՆԱՄԱԿ ԿԱՄ ՈՐ ՆԻՒԹ ԻՏԼ ԳՐՈՒԹԻՒՆՆ ՊԻՏԻ Է ՈՒՂՂԵԼ
ԱՌ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ԱՐԵՒԵԼՔ ՕՐԱԳՐԻ
Գալաթիա, Կ. Պոլիս

Adresser tout ce qui concerne la rédaction du journal AREVELK
Galata, CONSTANTINOPLE

ԱՐԵՒԵԼՔ

ՕՐԱԳՐԻ

Քաղաքական եւ Ազգային

40 ՓԱՐԱ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կ. Պոլսոյ համար 3 ամսեան գնահատի արձանագրով	150
» » վեցամսեայ » »	75
» » եռամսեայ » »	40
Օտար երկիրներու 3 ամսեան գին	56
» » վեցամսեայ »	28
Ընդհանուր թուղթի վրայ ժամանակաւոր տպագրութիւն 3 ամսեայ	2
Խմբագրութեան գրասենեակի ծախքերուն համար	50

Խմբագրութեան ուղղուած նամակ համապատասխանութիւն կը չի տրուիր։

Les annonces sont reçues AUX BUREAUX DU JOURNAL

Աբեւելքի նեղկայ համարը, բաց ի իր սովորական նիւթերէն, կը պարունակէ նաեւ հետեւեալ յօդուածները.

ԿԱՂԱՆԴԻ ԳԻՇԵՐՈ
ՍԻՄՈՆ ԴԱՐԱՄԱՃԵԱՆ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԻՆ
Յողովրդեան գաւկին օրօրը
ՄԻՀՐԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Նրագը Գիշերոյ (Ցայգահուագ)
Հնչեակ ԽԻՉ

ՅԻՇԱՏԱԿԱՑ ԱՆԽՈՒՐՀԷՆ Գ. ՆԵՄՏՃԻ
ԱՍԴՐԱ (Գրական վէպ Քարմէն Սիլվայի) Թարգմ. Թ. Թ.

ԿԻ ՏԸ ՄՕՌԱՍԱՆ Մ. Կ. ՇԱՀԱՆԶԱՐ
ԳԻՏԱԿԱՆ. Գինովցնող հաձարը· Վ. ԳԱԼԲԱՒՃԵԱՆ

ՅՈՒՇԵՐ ԵՒ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԵՐ

ՊԱՏՄԻԿ ՀԱՐՈՒՍՏ ԵՒ ՊԱՏՄԻԿ ԱՂՋԱՏ (Նորավէպ)

ԿԱԻԿԱՍԵԱՆ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

Նը յիշեցունենք «Աբեւելքը» ձեռքէ գնողներուն որ չմոռնան ներկայ թիւերին հետ լրագրավաճառէն պահանջել նաեւ յատկացածը որ անվճար թուղթի վրայ տպուած է։ Ամբողջին դինը 40 փարա։

Կ· ՊՈԼԻՍ, 11/23 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1892

ԱՐՁԱՐԱՏԵՒՆ ԿԱՄԱՒՈՐՆԻ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆ Ի ՌՈՒՄԱՀԱՅՍՏ

ՏՓՂԻՍ, 22 Դեկտ· 91

Վերջին տարիներում կառավարութիւնը խիստ հսկողութիւն ունենալով հայ դպրոցների վերայ, պահանջում էր, որ մեր ազգային դպրոցների ուսուցիչը ուսուցչութեան վկայագիր ունենան պետական դպրոցներից, մանաւանդ ռուս լեզուի ուսուցիչը։ 1890 թուականին երկանկայիչատակ Մակար կաթողիկոսը առանձին կոնդակով ուսումնարանական տարուան վերջին զգուշացրեց Ներսիսեան դպրոցի հոգաբարձուց, պատուիրելով նրանց իրանց իմնամոյ յանձնուած դպրոցում ուսուցչութեան իրաւունք ունեցող անձանց (այսինքն պետական բարձրագոյն դպրոցների ուսումնասարանների) միայն հրաւիրել յուսուցչութիւն։ Ռուս լեզուի երկու ուսուցիչ Ներսիսեան դպրոցի, Պ· Պ· Վ· Սուլթանեանց և Գ· Միրզոյեանց, վկայական չունէին· ուստի և պիտի արձակուէին իրանց պաշտօնից։ Սոքա խոստացան յընթացս մի տարուան քննութիւն տալ որ և է պետական դպրոցում և կարևոր վկայականը ստանալ· ուստի և հոգաբարձութիւնը միևնոյնից Նորին Օծութեան առաջ, որ այդ երկուսին չնորհք անէ մի տարի եւս շարունակելու իրանց ուսուցչութիւնը։ Հայրապետը պիտի։ Անցեալ յունիս ամսին Ներսիսեան դպրոցի հարցաքննութիւններից յետ, հոգաբարձութիւնները արձակից վերոյիշեալ երկու ուսուցիչներին հանձայն հայրապետական կոնդակի և օրինաց պահպանման, որովհետև նոքա չներկայացրին ըստ իւրեանց խոստման ուսուցչութեան վկայական։ Թնդիրը շատ պարզ է և նոյն իսկ դպրոցի կանոնադրութեամբ հոգաբարձութեան իրաւասութեան կը վերաբերի· ըստ որում ուսուցիչ արձակելն ու վարձելն անմիջապես հոգաբարձուաց իրաւունքն է։ Հայրապետը վախճանած էր արդէն։ Երկու արձակուած ուսուցիչք, իբրև Ս· Աբիսակեայ Մեգրակեանի մտերիմ ներ, գիմում են նրան, որոյ դրդմամբ Ս. Երեմիան իբրև տեղակալ հակառակ կանոնաց և դպրոցի չահերին, հրամայում է հեռագրով երկու արձակուած ուսուցիչներին վերստին ընդունել, մինչդեռ հոգաբարձութիւնը նոցա փոխարէն արդէն հրաւիրած էր երկու լեզուագէտների, որոնք իրանց ուսումն աւարտած էին Մոսկուայի հանալսարանում։ Հոգաբարձութիւնը դրեց Ս. Սինոդին, որ անկարող է նորա նախանգամի (տեղապահի) պահանջը կատարելու, նախ որ պարտական են հանգուցեալ Հայրապետի կոնդակը սրբութեամբ պահպանելու, երկրորդ՝ դպրոցի կանոնադրութեամբ ուսուցիչ արձակելն (մինչեւ իսկ արտօնաւոր ուսուցիչ) և հրաւիրելը հոգաբարձութեան իրաւունքն է, և երրորդ՝ դպրոցի չահը կը պահանջէր, աչքի առաջ ունենալով պետութեան օրէնքը, վերոյիշեալ ուսուցիչներին արձակել, ուստի և կը յուսայ որ· Ս տեղապահը բարձր կը գասէ դպրոցի չահը մանաւորապ օգտից և կը յարգէ հոգաբարձութեան արդար տնօրէնութիւնը։ Ի պատասխանի այս գրութեան հոգաբարձութիւնը նախկին Սինոդի չորս անդամոց (Սուքիա, Ներսէս, Սարգիս և Արիստակես Դաւթեան եպիսկոպոսաց) առորագրութեամբ սեպտ. 23 ին հրաման ստացաւ Սինոդից կառավարել դպրոցը համաձայն հայրապետական հրահանգաց և հաստատեալ կանոնադրութեան ցընորութիւն և օծութիւն նոր կաթողիկոսի կարծես խնդիրը պիտի փակուէր, բայց ոչ, մէկ նեղում կար նոր աւելի հայրապետական կանոններ տապալելու, ուստի և Ս. Երեմիան և Սեդրակեան, Սուքիաս և Ներսէս եպիսկոպոսաց աքսորից յետ, Սինոդի նոր կազմակերպութեամբ կրկին նորոգեցին խնդիրը, և չնայելով Դաւթեան Ս. Աբիսակեսի և այլ մի քանի անդամոց բողոքին և յորդորին՝ ձեռնմուխ չլինել ժողովրդից ընտրուած և Հայրապետից հաստատուած հոգաբարձուաց իրանց և Հայրապետի կոնդակի դէմ չվարուիլ, Հոգաբարձութեան նոր հրաման արձակեցին, որ բովանդակում է իր մէջ դիտողութիւն առաջնորդին, փոխանակ արձակելոյն այս անդամ միայն խիստ յանդիմանութիւն, մանաւանդ երկու հոգաբարձուաց (Պ. Գ. Եանգուլեանցին և իշխան Ց. Բինբաւեանցին, որոնք առաւել չերմ պաշտպանները էին հանդիսացել հոգաբարձութեան և Հաստատեալ կանոնադրութեան) պատուհասել։ Ասոնք պէտք էր որ ստորագրէին նախ քան միւսները, որովհետև նոքա էին հանդիսացել հոգաբարձութեան ընտրութեան ժողովում դպրոցի կանոնադրութեան և հանգուցեալ հայրապետի կոնդակին), արձակուած երկու չարաչնորհ ուսուցիչներին կրկին ընդունել գէթ առաջիկայ ուսումնական տարին· իսկ այս տարուան համար վարձատրել նրանց՝ տալով իրանց տարեկան ռոճիկը· Հետեւանքն այսպիսի հրամանի, ըստ մեր կարծեաց, պիտի լինի նոր մեծ խնդիր· ուստի Ս· Առաջնորդին և ոչ էլ հոգաբարձութեան կը վայելէ թոյլ տալ իրանց իրաւունքներն ոտնակոխ անելու և դպրոցի դրամներն ի զուր ծախելու։ Խնամութիւնն ու կամայականութիւնն զեկավար են դարձել արդի վարչութեան մէջ, ուր մինչեւ անգամ տակաւ սեռին զօրեղ ազդեցութիւնը զգալի է։ Արդի հոգեւոր իշխանութեան գլուխ անցածները կարծես կամենում են անուն վաստկիլ և պատմութեան մէջ անմահանալ։

(Մենք ենթադրում ենք, որ Ս· Առաջնորդը Թիֆլիզի և հոգաբարձութեան ընտիր անդամները Ս· Սինոդի (Երեմիա և Սեդրակեան Արիստակես եպիսկոպոսների) վերջին կարգադրութիւնը ընդունել և ի կատար ածել չեն կարող· ուստի և կը հրաժարուին իրանց պաշտօններից ներսիսեան դպրոցի վերաբերմամբ, պատասխանատուութիւնը ապագայում ներկայ Սինոդի վերայ թողնելով։ Պիտի հրաժարուին որպէս զի թէեև անարդար, բայց եւ այնպէս ներկայումս իշխանութիւն վարող հասաստութեան դիմադրած չլինին, իշխանութիւն նոյն իսկ Սինոդին, որ չգիտէ յարդել ոչ դպրոցի հայրապետաստատ կանոնադրութիւնը եւ ոչ էլ նոյն իսկ Հայրապետի ու Ժողովրդի իրաւունքները։ Երբ մենք իրանց չգիտենք մեր իրաւունքները յարգել և պաշտպանել, ո՛ր հիման վերայ օտարից պիտի պահանջենք յարդանք դէպի մեր իրաւունքներն ու պատմական հաստատութիւնքը։

Սառնկայ յունվարի 2ին արտակարգ նիստ նշանակած է Ներսիսեան դպրոցի հոգաբարձուայ համար, ուր պիտի կարդացուի Սինոդի նոր հրամանը։ Հետեւանաց մասին կը դրեմ առաջիկայ թղթակցութեանս մէջ։

* * *

ՀԵԳԻՆԱՒԻԹԵԱՆ ՄԸ ԱՒԵՏԻՍ

Մի քանի ամիս առաջ հրատարակած էր լուր, թէ Պոլսում մտադրութիւն կայ առանձին գրքոյկով հրատարակել Ն· Դ· լրագրից արտատպելով մեծ պ· բժ· Մ· Արամեանցի Նեղեցքէջ-ում Ղրիմեան ընտրձակ ուսումնասիրութիւնը, գրած Արիստակէս Սեդրակեան եպիսկոպոսի Ա՛ստ՛ա՛ծ՛ա՛ն՛ ընդբերք վերստաած երկասիրութեան ի պատասխանի։ Նոյն դիտաւորութիւնն և այսօր կայ։ Պ· հեղինակը դորա համար յանձն առաւ պատրաստել իւր Նյ՛-ը՛ն՛ե՛լի աւելի սրբագրած ու լրացրած օրինակն· բայց նորա հրատարակութիւնն այսօր արգելքի հանդիպեցաւ գրաքննութեան կողմից· արդ եթէ այդտեղ խմբագրութիւնդ կամ այլ մասնաւոր անձն կայ, որ կամենում է այդ երկասիրութիւնը առանձին հրատարակել, եթէ կը ցանկայ, կարող է լրացրած և սրբագրած օրինակը ստանալ։ Դորա համար հարկ է դիմել Ն·ը Դ·ի խմբագրութեան, որից կարող է հրատարակել ցանկացողը ստանալ լրացրած ու սրբագրած ձեռագիրը։

ՔՂՂԱՔԱԿԱՆ

ԴԼՊՐԻԵՐՆ Ի ՖՐԱՆՍԱ.

Պ. ոը Ֆրէսինէի նախարարութիւնն անցեալ շաբթուն երեսփ. ժողովոյ մատոյց երկար ժամանակէ հետէ խոստացեալ օրինական ծրագիրն ի վերայ ընկերակցութեանց կամ միաբանութեանց։ Այս ծրագիրը, յաչս արմատականաց, նախապատրաստութիւնն է պետութեան և եկեղեցւոյ անջատման· զի երբ կղերն ինքն իւր դիտուն թողուի, և պետութենէն ստացած թոշակին հետ պետական հսկողութիւնը դադրի, ինդիր է թէ ո՛ր օրէնքին արամադրութեանց համեմատ պիտի կառավարուի կղերն, որ ցարդ Քոնքորտա կոչուած պայմանագրին արամադրութեանց համեմատ կը կառավարուէր։ Պէտք է ուրեմն միաբանութեանց և ամեն կերպ ընկերակցութեանց վրայ օրէնք մը, որով ընդհանուր արամադրութիւնք կղերին կառավարութեան վերաբերեալ կանոններն ալ պարունակին։ Նախարարութեանները կայացուցած ծրագիրը խոր չի դներ աչխարհական և վանական ընկերակցութեանց մէջ, նախապէս արտօնութիւն ստանալու պարտականութիւնը կը ջնջէ, և իբրև միակ կատարելի ձեւակերպութիւն կը պատուիրէ որ ընկերակցութեանց կանոնագրին մէկ օրինակը դատական իշխանութեան յանձնուի։ Օրինաց, հանրային բարեկարգութեան կամ բարոյականութեան հակառակ ընկերակցութիւնք արգելել են։ Ընկերակցութիւն մը կրնայ լուծուիլ ոսոխականութեան գատաւորի մը ձեռամբ՝ օրինաց հակառակ ընթացքի համար, կամ կառավարական հրամանագրով, եթէ այն ընկերակցութեան անդամոց մեծամասնութիւնը, կամ եթէ անօրէններէն մին կամ աւելին օտարազգիք լինին, և կամ եթէ այս ընկերակցութիւն օտար ընկերակցութեան մը ճիւղը լինի, կամ Ֆրանսայէն դուրս բնակող պետերու հպատակի։ (Այս տրամադրութիւնք կարդ մը կամերիկի միաբանութեանց Ֆրանսայի մէջ գոյութեան հակառակ են։) Երկամեայ բանտարկութեան պատժոյն պիտի ենթարկին այն ընկերակցութեան անդամք որք այն մարմինը լուծոդ կառավարական հրամանին չեն հնազանդիր։ Ընկերակցութեանց կամ միաբանութեանց սեփականութիւն կրնան լինել այն գոյքերն և կալուածները միայն որք իրենց նպատակին իրագործման կարեւոր են, և նուէրք չեն կրնար լինել անոնց, բայց միայն անդամի մը անձնապէս։ Այս տրամադրութիւն ալ կրօնական միաբանութեանց մեծ հարուածութեան տեր լինելը կարդիլէ, և մանաւանդ թող չի տար որ ընդարձակ կալուածներ անոնց սեփականութիւն լինին։ Այժմեան ընկերակցութեան կամ միաբանութեան անդամ իրաւունք ունի ուզած ժամանակ բաժնուիլ և իւր վճարած դումարներուն եւ տուելը պահանջել մինչեւ իսկ երբ այն գումարք իւր իսկ օգտին համար գործածուած լինին։ Յատուկ օրէնք մը պէտք է որ միաբանութեան մը իրաւունք տրուի իբրև «քաղաքային անձնաւորութիւն» իւր անուան գոյքեր և կալուածներ ունենալու։ Ոտիկանութիւնն արտօնեալ է ո՛ և է միաբանութեան կամ ընկերակցութեան չընթերը մտնելու, ստուգելու համար թէ ապօրէն բան մը կը գործուի։

Այս օրինական ծրագիր չատ մը վշտա խնդիրներ կը յարուցանէ, և արդէն խոտիւ կը քննադատուի ո՛չ միայն բուն կղերական թերթերէ այլ և այնպիսի կաթոլիկ լրագրերէ որք Հանրապետութեան հետ լաւ կարելոյն հաշտ ընթանալու կողմն են։ Ոտիկանութեան տրուած իրաւունքն, որով երբ և ուզէ ո՛ և է վանք պիտի կրնայ մրտնել, ուրեմն մայրապետասնոցներն ալ մտնելու իշխանութիւն պիտի ունենայ, և այն տրամադրութիւն որով ձիզուիթաց, Դոմինիկանց, Ֆրանչիսկեանց և այլ ոչ-ֆրանսական միաբանութեանց Ֆրանսայի մէջ ճիւղեր ունենալը կ'արգելուի, (քանի որ ոչ-ֆրանսական միաբանութեանց ճիւղեր են,) և այն յօդուածն որ կրօնական միաբանութեանց նոյն չի տար նուէրներ ընդունելու և գոյքեր ունենալու հասարակական անուամբ, — այս և ուրիշ արամադրութիւնք կը նկատուին խիստ հարուածներ կաթոլիկ միաբանութեանց դէմ, և կը գուշակուի թէ վիճաբանութիւնք երկար պիտի տեւեն, և մեկ նատարդանի մէջ պիտի չվերջանան։

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

Իտալեան կառավարութիւնը խորհրդարանին ներկայացուց Հապէչստանի ինքնօրէն իշխաններէն Ռաս (զօրավար Մանկաշայի կողմէ Ումպէրտոս թագաւորին ուղղեալ հետեւեալ նամակին թարգմանութիւնն·

«Ինչպէս էք· Ես, փառք Աստուծոյ, չատ աղեկ եմ։ Ուրիշ անգամ, ձեր նամակներով, ըսեր էիք ինձ «Մաստայի կառավարչին գրեցէք թէ ինչ են ձեր բաղձանքները»։ Իմ փափաքս է բարեկամութիւն ընել ձեզ հետ, թող մեր բարեկամութիւն աճի բարգաւաճի և միևնոյնական դառնայ, և սերունդէ ի սերունդ տարածուի։ Այս է իմ բոլոր ակնկալութիւնս։

Գրեալ ի 30 Հունիս 1883 (1891) Յիսուս»։
Ինէ Ռաս։

Ումպէրտոս թագաւորն իւր պատասխանով գոհութիւն կը յայտնէ այս նամակին համար, և կ'ըսէ թէ ինչն ևս փափաքով է նոյն բարեկամութեան և թիւրեթէ, եթովպիոյ և իր կայսր Մենելիկ Բ. ի բարօրութեան։ Իսկոյն յետոյ գաւորը կը գրկէ երկու Տաքթորները որք Ռաս Մանկաշային հետ պիտի բանակին, և եթէ հանձարին, Մասուայի կառավարին հանդիսական տեսակցութիւն մը պիտի տնտնէ Ռասին հետ։ Ումպէրտոս թագաւոր իւր նամակը կը թուագրէ սա պէս. «Գրեալ յաւուրսն պաշտպանութեան Մ՛անդ։ ի 15 Սեպտ. ի 1891, կամ ի 5 Մասուրեան 1884 ամի։

Այս տեսակցութիւն տեղի ունեցաւ։ Մանկաշային գատ ներկայ էին Ռաս Ալուլա, Ակօս, և այլ հարիչ պետեր կամ զօրավարներ։ Մեծ դժուարութեամբ իտալացի կառավարն անոնցմէ խոստում առաւ որ յարգեն Իտալացւոց որոշած սահմանագիծն։ Երկուստեք պայմանագրեր ստորագրեցան, իտալական և հապէշական երկրաց միջեւ առեւտրոյ և երթեւեկութեան ազատութեան և վաճառականաց պաշտպանութեան համար։

Այս կարգադրութեանց վրայ, Ռաս Մանկաշա հետեւեալ երկրորդ նամակն ուղղեց իտալիոյ թագաւորին,

«Հապէ գիրս իտալիոյ թագաւոր մեծ, պատկառելի և գերազանց Ումպէրտոսին, ի կողմանէ Ռաս Մանկաշայի, որդի Յովհաննու, թագաւոր Սիոնի և թագաւոր թագաւորաց Եթովպիոյ։

«Ինչպէ՞ս էք։ Ես, Տէրունի Տեառն, չատ աղեկ եմ, հաւատքով և ապօթքով Սիոնի։ Տեսակցեալ կանոգիի զօրավարին հետ. երկուեցանք Ասետարանի և Խաչի վրայ։ Ինք ալ երկուեցաւ առել Մանկաշայի թշնամիներն, և սերել անոնց բարեկամներն, և անոր անհաճոյ բան մը չընել։ Երկուեցանք զայս, որպէս զի մեր բարեկամութիւն աճուր և միշտնջենական լինի։

Գրեալ մերթ ի Մարեպ, 29 Լսոար ամսոյ 1884 ամին Տնտեսոյ։»

Ջանազան չուրջ

Ռուսիոյ կայսրն ո՛չ միայն Ամանորի առիթիս ընդունելութիւն չըրաւ, այլ և մկրտութեան կամ յղութենաց ոտնին օրը կ'ուտարած պաշտամանց ներկայ չկրցաւ գտնուիլ։ Բայց այս վերջին արգելութեան կայսրուհին կրցաւ ըրտնուիլ։

—Գերմանիոյ պետական խորհուրդը միաձայն ընդունեց քաղաքական ոճրագործները պատիանել երկրայ էին։

Թարթըլեթի դատաւորն ուրիշ ո և է մէկը պիտի տատանէր կեցած տեղը այդպիսի անհատատու հաւատարկչութեամբ մը, բայց նա կրցաւ բացարձակապէս ուպիղ պահել իր մարմինը.

«Պարոն Թարթըլեթի, ըսաւ Ուիլըըմ Վ· Քօլըրըրը, ձեզի կանչելի բան մը ըսելու համար որ կարծեմ չատ պիտի չգարմացնէ զձեզ։

—Ինչպէս որ կուզէք, պատասխանեց դատաւորն։

—Քեռորդւոյս ամուսնութիւնն տարիէ մը կամ տասնեւութ ամիսի չափ յետաձգուեցաւ, չարունակեց մօրեղբայրը, և Կօսֆրէյ իր առաջարկութեամբ պիտի մեկնի Նոր և Հին աչխարհին պատկան երկիրները պտտելու համար։

—Պարոն, պատասխանեց Թարթըլեթ, իմ Կօսֆրէյ աչակերտս պատիւ պիտի բերէ իր ծննդավայրն նորոգ երկրին, և· · ·

—Եւ այն վարմանց դատաւորին որ չարժուածք ու ձեւ տրվեցուց անոր, պատասխանեց վստահականին այնպիսի եղանակով մը, որուն մէջ միամիտ Թարթըլեթը չտեսաւ հեգնութիւնը։

Եւ արդարեւ, ասոնցմէ մը ընել պատշաճ համարելով, քովինի տահտմով մը ոտքերուն դիրքը փոխեց· յետոյ ծունկը քիչ մը ծռելով ճակատութեամբ, բարեւեց Ուիլըըմ Վ· Քօլըրըրը։

«Մնամեցիր, ըսաւ այս վերջինը, որ անշուշտ ձեր աչակերտին բաժնուիլը ցաւ պիտի պատճառէ ձեզի։

(Շարունակելի)

—)(7)(—

ԹԵՐԹՕՆ ԱՐԵՒԵԼՔԻ

ԺԻՒԼ ՎԷՐՆ

ՈՕՊԷՆՍՕ ՆԵՐՈՒ ԴՈՐՈՑԸ

—Ֆինա, բաւ ծանրութեամբ, պէտք չէ երբէք «զղայն» ին վրայ մնալ։

Եւ իր խոչոր մատով որ ուղղաձգօրէն տեղերէն մէկուն վրայ իջաւ, «բնական» լա մը հնչեցուց։

Դ

ՕՐՈՒՆ ՄԷՋ Թ· ԱՐԹԸԼԷԹ, ԹԱՐԹԸԼԷԹ ԿՈՉՈՒԱԾ, ՎԱՅԵԼՈՒՕՋ ԿԵՐՊՈՎ ԸՆԹԵՐՑՈՒՈՂԻՆ ԿԸ ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒԻ

Եթէ Թ. Արթըլեթ Ֆրանսացի ըլլար, իր հայրենակիցները զայն կատակով Թարթըլեթ (քաքարիկ) պիտի կոչէին։ Բայց որովհետեւ այս անունը շատ կը յարմարի իրեն, զայն պղպէս պիտի անուանենք։ Արդէն, եթէ Թարթըլեթ Ֆրանսացի չէր, արժանի էր ըլլալու։

Իր Բարիզէն Ե՛րա՛պէ՛ աղէցոյին մէջ, Շաթօպրիան կը յիշէ պզտիկ մարդ մը «առջի ժամանակներուն պէս մազերը գանգրաւորած և փոչեցանած, կանաչ խնձորագոյն մեկնոցով, ոչօկէ ներքնակով, մուսլինէ լանջակալով ու թևնոցով, որ գրպանի ջուխակ մը կը քերթէր, և Մ՛ոլ՛ի՛ Ֆ՛իլ՛ի՛ պարել կուտար Իրոքացիներուն։»

Քալիֆոռնիացիները Իրոքացիներ չեն, չատ հեռու· բայց Թարթըլեթ պարի և կեցուածքի դասատու էր Քալիֆոռնիոյ մայրաքաղաքին մէջ։ Եթէ կուզէի մորթերով և արջի ապուխտով չէին վճարեր իր դասերն, ինչպէս իր նախորդին ատեն, տօլարով կը հատուցանէին զայնս։ Եթէ իր աչակերտներուն վրայ խօսած ատեն, չէր ըսեր· «այս վայրենի պարոններն և այս վայրենուհի տիկիններն», պատճառն այն է որ իր աչակերտներն չատ քաղաքակրթեալ էին, և իր խօսքին նայելով ինք բաւական նպաստած էր անոնց քաղաքակրթման։

Թարթըլեթ, ամուրի, իբր քառասուն տարեկան կը ցուցնէր ինքզինքն այն միջոցին, ուր զայն կը ներկայացնենք ընթերցողներուն։ Բայց քանի մը տասնեակ տարիներ առաջ, բաւական տարւոր աղջկան մը հետ քիչ մնացած էր որ ամուսնանար։

Այդ միջոցին, և այդ պատեհութեամբ, «երկու երեք տող» ուզեցին իրմէ իր տարիքին, անձին, դիրքին վրայ տեղեկութիւն տալ նեղու համար։ Ահաւասիկ ինչ որ պատշաճ համարեց պատասխանել։ Ասով պէտք ալ պիտի չունենանք իր պատկերը գծելու, բաւարապէս և ֆիզիքապէս։

«Ծնած է 1835 Ցուլիս 17 ին, առտուան ժամը երեքը քառորդ անցած։

«Հասակը հինգ ոտք, երկու բթամատ, երեք գիծ է։

«Իր հաստութիւնը, կողերէն վեր, ճիշդ երկու ոտք, երեք բթամատ է։

«Իր կշիռը, որ անցեալ տարւընէ ի վեր վից լիարա աւելցած է, հարիւր յիսուն եւ մէկ լիպրա և երկու ունկի է։

«Գլուխը ուղիղ երկայն է քան լայն։

«Մազերը, ճակտին վրան ցանցառ, ձերմակով խառն չազանակագոյն են· ճակատը բարձր է, երեսը հաւկիթաձեւ, դէմքին գոյնը փայլուն։

«Աչքերը—չատ գօրաւոր—գորշ չագանակագոյն են, թարթիչներն ու յօնքերը բաց չազանակագոյն· կոպերը քիչ մը խորը թաղուած են իրենց ակնակապիճին մէջ յօնգային կամարին տակ։

«Բիթը, միջին մեծութեամբ, ձախ ռընգունքին ծայրը ձեղքուածք մը ունի։

«Բունքերն և այտերը աւտակ և անմազ են։

«Ականջներն երկայն ու տափակ են։

«Բերանը, միջնի մեծութեամբ, գէշ ակռաներէ կատարելապէս զուրկ է։

«Շրթունքները, բարակ և քիչ մը կըծուած, կը կրեն խիտ պեխեր ու թշամօրուք· կլոր կզակը ծածկուած է բազմերանգ մօրուքով մը։

«Պզտիկ գեղեցկութեան բիծ մը կը գտնուի իր գիրուկ վիզն,—ծոծրակին վրայ։

«Վերջապէս, բաղնիքը եզած ատեն, ձերմակ ու քիչ մազոտ մորթ մը կը ցուցնէ։

«Իր կեանքը հանդարտ ու կանոնաւոր է։ Առանց ունենալու կայտառ առողջութիւն մը, իր մեծ ժուժկալութեան շնորհիւ իր տղայութենէն ի վեր զայն անեզծ պահած է։ Ծնցուղները (bronches) չատ դիւրագրգիռ են,—ատոր համար է որ ծխախոտ գործածելու յօժի սովորութիւնը չունի։ Ոգելից ըմպելիք ալ չգործածեր, ոչ ալ խաղվէ, ոչ ալ խմելիքները, և ոչ խոկ գինի։ Մէկ խօսքով, ինչ որ կրնայ իր ջղային դրութեան վրայ ազդեցութիւն բանեցնել իր առողջանութենէն վատրուած է։ Թեթեւ գարեջուրը, կարմրած ջուրը, միակ ըմպելիքներն զոր առանց վտանգի վախնալու կը խմէ։ Իր խոհեմութեան պատճառն է աչխարհ գալէն ի վեր ջիղերի մը չդիմած ըլլալը։

«Իր չարժուածքներն արագ են, քալուածքն եռանդուն, նկատողութիւնը համարձակ եւ անկեղծ։ Փափկանկատութիւնն արդէն չափազանցութեան կը տանի, և մինչեւ հիմայ կին մը թշուառացնելու վախն է որ ամուսնութեան կապերն ընդունելուն վարանեցուցած է զինքը։»

Առնք էին Թարթըլեթի տուած ծանօթութիւնները։ Բայց որչափ ալ գրաւիչ ըլլային ասոնք քիչ չատ տարւոր օրիորդի մը համար, ծրագրեալ ամուսնութիւնը չվտարուեցաւ։ Դատաւոն ամուրի մնաց եւ չարունակեց պարի ու կեցուածքի դասեր տալ։

Այդ միջոցին էր որ Ուիլըըմ Վ· Քօլըրըրը ապարանքը մտաւ այդ պաշտօնով· յետոյ, ժամանակին ալ անցնելով, աչակերտները դինքը ձգելով, հնաոճ ապտ այդ ճոխափարթամ տան մնայուն պաշտօնեայներէն մէկն ալ ինք եղաւ։

Այսու հանդերձ չատ աղէկ մարդ էր, հակառակ իր ծագրելի թերութեանց։ Համակրութիւն գտաւ։ Կը սիրեր Կօսֆրէյը, կը սիրէր Ֆինան, որք փոխադարձաբար զինքը կը սիրէին։ Ուստի միակ փառասիրութիւն մը ունէր աչխարհի մէջ, անոնց ապրեցնել բոլոր փափաքելիութիւնն իր արուեստին, բարեձեւ չարժումներու մասին երկու կատարեալ էակներ ընել զանոնք։

Ապա, կը հաւատա՞ք եթէ ըսեմ որ Ուիլըըմ Վ· Քօլըրըրը Թարթըլեթ դատաւոն ընտրից իբր ընկեր իր քեռորդւոյն այն ծրագրեալ ճամբորդութեան համար։ Այո՛, քիչ մը իրաւունք ուներ կարծելու թէ Թարթըլեթ բաւական նպաստած էր Կօսֆրէյի ներշնչելու այդ տեղափոխութեան տնչանքն, աչխարհի չորս կողմը պտտելով կատարելագործուելու համար։ Ուիլըըմ Վ· Քօլըրըրը որոշեց ուրեմն զանոնք երկուքը մէկտեղ ուղեւորութեան զըրկել։ Հետեւեալ օրն իսկ, սպտեմբ 16, դատաւոին լուր գրկից որ իր սենեակը գայ դինքը գտնէ։

Նապագին մէկ խնդիրը հրաման մըն էր Թարթըլեթի համար։ Դատաւոն իր խուցէն դուրս ելաւ, հետ առնելով այն գրպանի փոքրիկ ջուխակն որ Բոչէի կը կոչուի, պատրաստ ըլլալու համար պէտք եղած տանն· ապարանքին սանդուղքն վար եկաւ, տանն մէկ քայլը կոտրուտքով մը առնելով, ինչպէս կը վայլէ պարի դատատուի մը, Ուիլըըմ Վ· Քօլըրըրըի սենեակին դրան զարկաւ, մտաւ ներս, մարմինը կէս մը վար ծռելով, արմուկները կլորցուցած, բերանը ժպտուն, և ապահց երրորդ դիրքի մէջ, խոչձեւելէ յետոյ մին միւսին առջեւ, իրենց երկայնութեան կէս չափով, իր ոտքերն որոնց կռճերն իրարու կը զըպչէին եւ որոնց ծայրերը դուրս դարձած էին։

Թարթըլեթի դատաւոէն ուրիշ ո և է մէկը պիտի տատանէր կեցած տեղը այդպիսի անհատատու հաւատարկչութեամբ մը, բայց նա կրցաւ բացարձակապէս ուպիղ պահել իր մարմինը.

«Պարոն Թարթըլեթի, ըսաւ Ուիլըըմ Վ· Քօլըրըրը, ձեզի կանչելի բան մը ըսելու համար որ կարծեմ չատ պիտի չգարմացնէ զձեզ։

—Ինչպէս որ կուզէք, պատասխանեց դատաւոն։

—Քեռորդւոյս ամուսնութիւնն տարիէ մը կամ տասնեւութ ամիսի չափ յետաձգուեցաւ, չարունակեց մօրեղբայրը, և Կօսֆրէյ իր առաջարկութեամբ պիտի մեկնի Նոր և Հին աչխարհին պատկան երկիրները պտտելու համար։

—Պարոն, պատասխանեց Թարթըլեթ, իմ Կօսֆրէյ աչակերտս պատիւ պիտի բերէ իր ծննդավայրն նորոգ երկրին, և· · ·

—Եւ այն վարմանց դատաւորին որ չարժուածք ու ձեւ տրվեցուց անոր, պատասխանեց վստահականին այնպիսի եղանակով մը, որուն մէջ միամիտ Թարթըլեթը չտեսաւ հեգնութիւնը։

Եւ արդարեւ, ասոնցմէ մը ընել պատշաճ համարելով, քովինի տահտմով մը ոտքերուն դիրքը փոխեց· յետոյ ծունկը քիչ մը ծռելով ճակատութեամբ, բարեւեց Ուիլըըմ Վ· Քօլըրըրը։

«Մնամեցիր, ըսաւ այս վերջինը, որ անշուշտ ձեր աչակերտին բաժնուիլը ցաւ պիտի պատճառէ ձեզի։

(Շարունակելի)

յանձնելու վերաբերեալ օրինագիծն, որ պիտի մտաւոյցի Դերմանիոյ Խորհրդարանին վաւերացման։

—Ֆրանսայի սպայներէ բաղկացեալ պաշտօնէութիւնն մը Փեզերապուրկ ժամանեց դիւնագրական ուսումնասիրութիւնաց պարագիրը համար։ Կայսերական պահակազօրաց հրետանւոր մասին զօրանոցն այցելից, ուր հազկերոյթ մը տրուեցաւ։ Բաժակներ ուռաջարկուեցան ի պատիւ Պ. Բառնայի, Զարին, կայսերական գերդաստանին, երկոց բանակաց եղբայրակցութեան և երկոց ազգաց բարեկամութեան։

—Ռուսական նաւատորմին վրայ ուելցած նորագոյն մարտանաւը Ա—ր—ն—ւ, շատ սրընթաց զրահաւոր մ՚է, (19ձովային մղոն ժամը,) ձէկ. 8,500 ուսկառաչափ տարողութիւն ունի, 425 ոտք երկայնութիւն, և 50 ոտք լայնք, 10 հազար ձիու զօրութեամբ մեքենայիւք օժտեալ, որոց համար 850 տակառաչափ հանքածուխ կրնայ կրել։

* * *

ՖՐԱՆՍԱՅԱՆ ՓՈՒԹԵՐ

Պ. Իթալիք Թէն ֆրանսայի երեսփ. խմաստասէրին և գրագէտին «Պատմութիւն անգլիական Գրականութեան» անուն համբաւաւոր գործին Ը. տպագրութիւնն ամսկսել չաբթուն լոյս տեսաւ։ Այս նոր տպագրութիւն կը պարունակէ նոր և բազմաթիւ յուցակներ ու կենսագրութիւններ։ Պ. Թէն Ի՚րմէ ներածութեան մը մէջ։ «Պ. ժ. մեռաւ, մեր այն հինգ կամ վեց Ֆրանսացիներէ, որք կատարելապէս պիտակ են անգլիական գրականութեան, բարեհաճեցաւ հարատոր աշագրութիւններն քնել այս տպագրութեան մէջ, և նեւթոց նոր յուցակներն ալ ինք չլինեց։»

—Ծրանասցի երեւելի գիտնական Պ. աը Քագրքեամ մեռաւ անցեալ շաբթուն ի Փարիզ, Լիգիւնասցի և Թոքատտի հետեւողը։ 82 տարեկան էր։ Գիտութեանց Ակադեմիոյ ամենէն նշանաւոր անդամներէն մին էր։ Բժշկութեան և գիտութեանց տոքթորի աստիճան ունէր։ Շատ գրագեցաւ բնական գիտութեամբք, մարդակազմութեան և ցեղաբանութեան գասախօսութիւն ըրաւ։ Նախքան Գ-էէ պատանեան տասցաւ ի պատիւ իւր գիտական աշխատութեանց, և հանիւսասական լեզուաբանութեան ալ պատգակալ, կարեւոր երկեր թողուց։ Մարդակազմութեան, մարզոց և անասնոց, Տարուինի և անոր հետեւորդաց առաջնորդներուն վրայ շատ մը գրուածներ ունի, որք մեծագոյն գնահատուած են ամեն երկրաց գիտնականներէն։

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎ

Վենետիկ Առողջապահական Համաժողովն վրայ խօսելով, անցեալ օր բացատրեցինք թէ Ֆրանսայի պահանջումն է որ Մայրագոյն Արեւելքէն եկող չոգենաւք, եթէ վարակեալ հաւանդիպումներ կտպան, նախազգուշութեան ենթարկին ի Մարկ, զանոնք պահնաժամերով, և ամէն պարագայի մէջ չոգենաւերը մաքրելն հակառիսական ձեռնհասութեամբ և այլ միջոցներով ի ձեռն առողջապահական մարմնոյ մը ի Մարկ։ Յառնեցինք նաև թէ Անգլիա կը հակառակի Ֆրանսայի առաջարկութեան, զոր եզիպտոսի գահնեան վրայ ծանր բեռ մը կը նկատէ և անգլ. ծովային վաճառականութեան արգելք մը։ Ի մէնք չոգենաւուց բաճած հնդկական և այլ հաւանդիսաներու մէջ ամեն ժամանակ հնասալի գեղք մը առաջ կրնայ լինել, բայց և այնպէս չգենաւը վարակեալ լինել։ Անգլիա կ՚ուսաջարկէ որ եթէ Մայրագոյն Արեւելքէն եկող չոգենաւք եզիպտոսի հաւանդիսատ մը չունի կենսա, արատեան չհասկ անցնել երեսատ չրանցնէ, և ո՛ր երկրին կը վերաբերի, այն երկրին կառավարութիւնն հազ ատեն եկող չոգենաւին միջոցաւ իւր հաւանդիսատ հաստատութեան հաւանութիւն ստանայ։ Թէպետ կանոնագրով մը ենթադրուած է որ վարակեալ նաւերն ուղղուած Սուէզի ջրանցքն անցնելու, պահպանել կառավարութեանց իսկ ստիպել հաւանդիսատ մը կենսա, որ ոչ միայն հնարաւորութիւն կու տայ ուղեւորաց ճանապարհնին շարունակել, այլ և ծովագնացութեան ալ չի խանգարեր։ Ֆրանսայի ներկայացուցիչն կ՚ըսէ թէ Անգլիա կը հակառակի Ֆրանսայի առաջարկութեան, որ ուղղակի կապ մը ունի Մայրագոյն Արեւելքի հետ, և որ Անգլիոյ համար ալ մեծ օգուտ մը կրնայ լինել

ՄՇԱԿ

11 ՅՈՒՆՎԱՐԻ 1892 ԹՎԱԿԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԱՂՎԱՆ

(ՀՈՎՍԵՓԵԱՆ)

Մ. Ե.

Ասում են՝ Հայաստանի վաղվան ամենամեծ հարստությունը նրա հողն է եղել, նրա բերրի դաշտերն ու արտերը, որոնք ոչ միայն հացահատիկ են տվել, այլև բամբակ, բրինձ, ծխախոտ, շաքարեղեգ, բանջարեղեն, պտուղ, գինի, ձեթ, մետաքս, բուրդ, կաշի, մորթի, մեղր, մոմ, ներկանյութեր, դեղաբույսեր, հանքեր, քար, կրաքար, գիպս, ածուխ, նավթ, պղինձ, երկաթ, ոսկի, արծաթ, կապար, ցինկ, անտիմոն, ալյումին, մագնեզիում, կոբալտ, նիկել, ուրան, ռադիում, ռադոն, ջրածին, հելիում, ազոտ, ածխաթթու գազ, ծծմբաջրածին, ծծմբային աղբյուրներ, հանքային ջրեր, ջրվեժներ, գետեր, լճեր, ծովեր, ալիքներ, ձկներ, կենդանիներ, թռչուններ, սողուններ, միջատներ, մարդիկ, ազգեր, ցեղեր, լեզուներ, ավանդություններ, երգեր, պարեր, ժողովրդական ստեղծագործություններ, ճարտարապետություն, քանդակագործություն, նկարչություն, երաժշտություն, գրականություն, գիտություններ, արհեստներ, արդյունաբերություն, առևտուր, ճանապարհներ, երկաթուղիներ, նավահանգիստներ, նավեր, ինքնաթիռներ, հեռագրեր, հեռախոսներ, ռադիոներ, հեռուստատեսություններ, ռադիոակտիվ ճառագայթներ, ռենտգենյան ճառագայթներ, ուլտրամանուշակագույն ճառագայթներ, ինֆրակարմիր ճառագայթներ, էլեկտրական ալիքներ, ռադիոալիքներ, ինքնաշարժներ, ինքնաթափներ, ինքնաձիգներ, ինքնավար սարքեր, ինքնագնաց սայլակներ, ինքնագնաց հրանոթներ, ինքնագնաց հրթիռներ, ինքնագնաց հրետանի, ինքնագնաց հրթիռակիր սարքեր, ինքնագնաց հրթիռակիր հրանոթներ, ինքնագնաց հրթիռակիր հրետանի

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՐՎԵՍՏ

ՈՒՐԱԽ ԱՆՁԻՆ

(ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԵՊԱՀԱՅԿ ՓԻԼՈՊՈՒԼՈՍԻ Ա. Գ.)

ՀՈՒՇԵՐԸ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ

Ի

Ամէն անգամ որ ես ինքզինքս կը գտնեմ Մոնսիէր Բարենթ, Մոնսիէր Փորիօլ, Մոնսիէր Ռոնդօլ, Մոնսիէր Պարենթ, Մոնթ Որիօլ, եւ Մոնսիէր դը լա Նիւթ, les Sœurs Rondeau et des jours (ցնծալ) ի լուրիկ ձէյնկլարք (ցնծալ) ի լուրիկ ձէյնկլարք եւ ես ալ կ՚ըսեմ ինքզինքիս՝ Ո՛չ, ես չեմ ուզեր ամուսնանալ, ես ուզեր ամուսնանալ, ես ուզեր ամուսնանալ, ես

ՄԱՐԳԱՐԻՏ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՎ ԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԵՍ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹԻՒՆ ՍՏԱՑՈՂ ՄԱՐԳԱՐԻՏԻ ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ

ԱՄՍԱԳԻՐ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

ՏԱՐԻ ԺԱ

ՀԱՄԱՐ ՏԱՐԻՆ ՄԵԿ ՌՈՒԲԼԻ

ՆՈՐ ՏԱՐԻ ՆՈՐ ՈՒՂԻՆԵՐ

Ամէն տարի նոր տարուան առթիւ մենք կ՚ուզենք մեր ընթերցողներուն ներկայացնել մեր հրատարակչութեան ծրագիրը, մեր ունեցած նպատակները, մեր ուղղութիւնը։ Ամէն տարի մենք կ՚ուզենք ըսել, թէ ինչ ենք եղած, ինչ ենք եղել, ինչ ենք ըլլալու։ Ամէն տարի մենք կ՚ուզենք ըսել, թէ ինչ ենք ըրած, ինչ ենք ըրել, ինչ ենք ընելու։ Ամէն տարի մենք կ՚ուզենք ըսել, թէ ինչ ենք ունեցած, ինչ ենք ունեցել, ինչ ենք ունենալու։